

DISKURSIV IDEOLOGIYA VA MADANIY REPRODUKSIYA KONTEKSTIDA JAVLON JOVLIYEVNING “QO’RQMA” ASARINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Soliyeva Xusnida Hasanboy qizi

University of Business and Science universiteti o’qituvchisi

Email: husnida201@gmail.com

Tel: 998978261197

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15729242>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Javlon Jovliyevning “Qo’rqma” asari diskursiv ideologiya va madaniy reproduksiya nazariyasi asosida tahlil qilinadi. Asardagi milliy o’zlik, taraqqiyot, yosh avlodning ma’naviy yuki kabi g’oyalar qahramonlarning nutqi, ichki monologlari va ramziy tasvirlar orqali ochib beriladi. Diskurs nazariyasi nuqtai nazaridan, asarda uch turdagi diskurs – shaxsiy-emotsional, sotsiopolitik va kognitiv-historik qatlamlar mavjudligi ko’rsatiladi. Til vositasida jamiyatda mavjud ijtimoiy mafkuralar va qadriyatlar barqaror shaklda ifodalanib, madaniy ong va milliy identitet shakllanadi. Shu bilan birga, asar madaniy reproduksiya jarayonida muhim rol o’ynab, milliy va madaniy merosni avloddan avlodga uzatishni amalga oshiradi. Tadqiqotda diskursiv ideologiya nazariy asoslari, tilning hokimiyat va ongni shakllantirish vositasi sifatidagi roli ham yoritiladi. Maqola adabiyotshunoslik, lingvistik madaniyat, hamda milliy identitetni o’rganish sohalariga qiziqqan mutaxassislar uchun mo’ljallangan.

Kalit so’zlar: diskursiv ideologiya, madaniy reproduksiya, lingvokulturoloik birliklar, milliy o’zlik, madaniy meros, Javlon Jovliyev, “Qo’rqma”, til va hokimiyat, identitet, o’zbek adabiyoti.

Abstract. This article analyzes Javlon Jovliyev's work "Korqma" based on the theory of discursive ideology and cultural reproduction. Ideas such as national identity, development, and the spiritual burden of the younger generation in the work are revealed through the speech of the characters, internal monologues, and symbolic images. From the point of view of discourse theory, the work shows the presence of three types of discourse - personal-emotional, sociopolitical, and cognitive-historical layers. Through language, social ideologies and values existing in society are expressed in a stable form, and cultural consciousness and national identity are formed. At the same time, the work plays an important role in the process of cultural reproduction, transferring national and cultural heritage from generation to generation. The study also covers the theoretical foundations of discursive ideology, the role of language as a means of power and consciousness formation. The article is intended for specialists interested in the fields of literary studies, linguistic culture, and the study of national identity.

Keywords: discursive ideology, cultural reproduction, linguocultural units, national identity, cultural heritage, Javlon Jovliyev, "Do not be afraid", language and power, identity, Uzbek literature.

Аннотация. В данной статье анализируется произведение Джавлона Джовлиева «Коркма» на основе теории дискурсивной идеологии и культурного воспроизводства. Такие идеи, как национальная идентичность, развитие и духовная нагрузка молодого поколения в произведении раскрываются через речь персонажей, внутренние монологи и символические образы. С точки зрения теории дискурса в произведении

показано наличие трех типов дискурса — личностно-эмоционального, социально-политического и когнитивно-исторического. Посредством языка в устойчивой форме выражаются существующие в обществе социальные идеологии и ценности, формируется культурное сознание и национальная идентичность. При этом произведение играет важную роль в процессе культурного воспроизводства, передачи национального и культурного наследия из поколения в поколение. В исследовании также рассматриваются теоретические основы дискурсивной идеологии, роль языка как средства формирования власти и сознания. Статья предназначена для специалистов, интересующихся сферами литературоведения, лингвокультурологии, изучения национальной идентичности.

Ключевые слова: дискурсивная идеология, культурное воспроизводство, лингвокультурные единицы, национальная идентичность, культурное наследие, Джавлон Жовлиев, «Не бойся», язык и власть, идентичность, узбекская литература.

Kirish

Javlon Jovliyevning “Qo‘rqma” asari o‘zbek adabiyotida milliy o‘zlik, madaniy meros va taraqqiyot kabi muhim mavzularni til va madaniyat nuqtai nazaridan yorituvchi namunadir. Asar qahramonlari nutqi, ularning ichki monologlari va badiiy ramzlar orqali yozuvchi ijtimoiy vasiosiy kontekstni diskursiv tarzda ochib beradi. Mazkur maqolada “Qo‘rqma” asaridagi lingvokulturoloik birliklar diskursiv ideologiya va madaniy reproduksiya nazariyasi asosida tahlil qilinadi.

Diskursiv ideologiya va uning nazariy asosi diskursiv ideologiya – bu til vositasida jamiyatdagi ijtimoiy g‘oyalar va qadriyatlarning barqaror shaklda ifoda etilishi va tarqalishidir (Fairclough, 1995). U real voqelikdan ko‘ra, til orqali yaratilgan, konstruksiyalangan tushunchalar orqali mavjud bo‘ladi. Diskurs – bu faqat aloqa vositasi emas, balki jamiyatda hokimiyat, mafkura va ijtimoiy munosabatlarni aks ettirish va qayta ishlab chiqish maydonidir (Fairclough, 1995; Van Dijk, 2006). Til bu yerda faqat vosita emas, balki ongni boshqarish, qadriyatlarni tarqatish va dominant mafkuralarni “tabiiy” qilib ko‘rsatish vositasi sifatida ishlaydi (Foucault, 1971).

“Qo‘rqma”da diskurs qatlamlari

Jovliyevning “Qo‘rqma” asarida uch diskurs darajasi mavjud:

- Shaxsiy-emotsional diskurs – qahramonlarning psixologik holatini va shaxsiy qarashlarini ifodalaydi.
- Sotsiopolitik diskurs – Sovet tizimining tanqidi, siyosiy va ijtimoiy masalalarga oid qarashlar.
- Kognitiv-historik diskurs – tarixiy va madaniy meros orqali milliy identifikatsiyani shakllantirish.

Har bir diskurs qahramonlarning nutqida, ichki monologlarida va ramziy tasvirlarda o‘z ifodasini topadi.

Diskursiv ideologiyaning “Qo‘rqma”dagi ifodasi

Asarda milliy o‘zlik, taraqqiyot va yosh avlodning ma’naviy yuki kabi ijtimoiy-ideologik g‘oyalar ko‘p takrorlanadi. Masalan, “Millat taraqqiyoti, ovro‘palik... har bir millatning haqqi bor!” – degan ibora faqat axborot bermay, balki milliy taraqqiyot va universal huquqlarni ilgari suruvchi diskurs sifatida ishlatiladi. Bu konstruksiya ijtimoiy ongda milliy idealni shakllantirish va madaniy manipulyatsiya vositasi hisoblanadi.

Yozuvchi til orqali yosh avlodning tarixiy va madaniy mas'uliyatini ochib beradi: "O'qimagan avlod o'tmishsizdir. O'tmishsiz esa – kelajak yo'q." Bu gap yoshlarning madaniy reproduksiyadagi rolini ko'rsatadi.

Madaniy reproduksiya – jamiyatdagi qadriyatlar va ijtimoiy tuzilmalarni avloddan avlodga til orqali uzatish jarayonidir (Bourdieu, 1977). "Qo'rqma"da talabalar nutqlari, diniy va milliy motivlar birlashtirilgan iboralar madaniy uzviylik va davomiylikni namoyon etadi: "Turkiston talabalari tunlari pichirlardilar: "Yo Alloh, millat uchun o'qishlikni nasib ayla..." Bu ibora orqali milliy va diniy qadriyatlarning birlashuvi hamda yoshlarning millat uchun mas'uliyat hissi ko'rsatiladi.

Diskursiv manipulyatsiya va konstruksiya Jovliyev asarida til vositasida ijtimoiy-ma'naviy konstruksiyalar shakllanadi. Qahramonlar obrazlari orqali ideal milliy model yaratiladi, tarixiy va zamonaviy kontekst birlashtiriladi. Til orqali ijtimoiy ongga ta'sir qiluvchi, qadriyatlarni mustahkamlovchi metafora va iboralar ko'p uchraydi: "Pul Vatanga aylandi" — axloqiy halokatni bildiruvchi lingvistik metafora sifatida ishlatiladi.

Xulosa

Javlon Jovliyevning "Qo'rqma" asari lingvokulturoloik birliklar nuqtai nazaridan milliy identitet, taraqqiyot va madaniy mas'uliyat g'oyalarini ilgari suradi. Asarda diskursiv ideologiya va madaniy reproduksiya jarayonlari til va madaniyat orqali uyg'unlashtirilgan. Ushbu tahlil asarning o'zbek adabiyotidagi o'rni va tilning ijtimoiy funksiyalarini ochib berishga xizmat qiladi.

References:

Используемая литература: Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman.
2. Van Dijk, T. A. (2006). *Discourse and Manipulation*. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383.
3. Foucault, M. (1971). *The Order of Discourse*. In R. Young (Ed.), *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader* (pp. 48–78). Boston: Routledge & Kegan Paul.
4. Bourdieu, P. (1977). *Cultural Reproduction and Social Reproduction*. In J. Karabel & A. H. Halsey (Eds.), *Power and Ideology in Education* (pp. 487–511). New York: Oxford University Press.
5. Jovliyev, J. (2020). *Qo'rqma* (roman). Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
6. Melikuziev, A. L. (2022). Historical and modern classification of paralinguistics. *Academia Globe: Inderscience Research*, 3(10), 126-128.
7. Karimov, N. (2018). *Til va tafakkur uyg'unligi*. Toshkent: Fan nashriyoti.
8. Qosimova, D. (2020). *Diskurs va lingvokulturologiya: asosiy tushunchalar*. Toshkent: O'zMU nashriyoti.